

บทที่ 2

ผลงานการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องและระเบียบวิธีการศึกษา

ในบทนี้จะกล่าวถึงผลงานการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารนอกบ้านที่เคยมีผู้ค้นคว้าทำการศึกษาและวิจัยมาในด้านต่าง ๆ หลังจากนั้นจะนำเสนอระเบียบวิธีการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย สมมติฐานในการศึกษา แนวคิดและกรอบทางทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษารวมทั้งขอบเขตในการศึกษาและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ผลงานการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารนอกบ้านเท่าที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคของผู้บริโภคอันได้แก่ ปัจจัยทางสังคม ประชากรและเศรษฐกิจ แต่ก็มียงานวิจัยบางชิ้นที่เพิ่มปัจจัยที่สนใจจะศึกษา เช่น คุณค่าเวลา โดยที่งานวิจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้ข้อมูลจากการสำรวจครัวเรือนผู้บริโภคของสหรัฐอเมริกา ส่วนงานวิจัยที่ใช้ข้อมูลครัวเรือนผู้บริโภคของไทยมีเพียงชิ้นเดียวคือ งานของดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2533) ดังนั้นในที่นี้จะกล่าวถึงงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลักษณะของตัวแปรที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้คือ

2.1.1 การศึกษาการบริโภคอาหารนอกบ้าน โดยนำตัวแปรคุณค่าเวลาใส่ในโมเดล การศึกษาการบริโภคอาหารนอกบ้าน ที่มีการนำตัวแปรคุณค่าเวลาเข้ามาในโมเดลมีอยู่หลายชิ้นด้วยกัน เช่น งานของ Prochaska และ Schrimper, Redman, Kinsey เป็นต้น โดยที่งานดังกล่าวนี้ เป็นการวิเคราะห์ในส่วนของการใช้จ่ายทั้งหมดในการบริโภคอาหารนอกบ้านซึ่ง ให้ผลที่คล้ายคลึงกันอาจจะแตกต่างกันบ้างแต่ก็น้อยมาก แต่ในส่วนที่มีความแตกต่างกันอย่างมากก็คือ การนำเอาคุณค่าเวลาของครัวเรือน โดยมีวิธีการที่ประมาณตัวแปรนี้ที่แตกต่างกัน

Prochaska และ Schrimper (1973) ได้ศึกษาเรื่องผลของต้นทุนค่าเสียโอกาสของเวลาและปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่มีต่อการบริโภคอาหารนอกบ้าน โดยใช้ข้อมูลการ

สำรวจครัวเรือนของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกาในช่วงฤดูใบไม้ผลิปี 1965-1966 และแยกข้อมูลตามภาคออกเป็น 4 ภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ภาคเหนือตอนกลาง, ภาคใต้ และภาคตะวันตก โดยในแต่ละภาคประกอบด้วยเขตต่าง ๆ 3 เขต คือ เขตเมือง, เขตชนบท แต่ไม่มีการทำการเกษตร และเขตที่ทำการเกษตร โมเดลที่ใช้ในการศึกษา ก็คือ

$$Y_1 = B_0 + B_1 M + B_{41} w + B_{42} E + B_{51} C + B_{52} C_2 + B_{53} C_3 \\ + B_{61} P_1 + B_{62} P_{21} + B_{63} P_3 + B_{64} P_4 + B_7 F + B_8 O + B_9 N \\ + e$$

โดยที่

Y_1 คือ จำนวนมื้อที่ซื้อและบริโภคอาหารนอกบ้านต่อหน่วยเวลา (สัปดาห์)

$B_0 = B_0 + B_2 P_1 Q_1 + B_3 P_2 Q_2$ โดยที่ P_1 และ P_2 คงที่

M คือ รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนต่อหน่วยเวลา

w คือ ค่าจ้างที่แม่บ้านควรจะได้รับ ซึ่งคำนวณจากสมการค่าจ้าง

E คือ ตัวแปรหุ่นในการทำงานนอกบ้านของแม่บ้าน ถ้าแม่บ้านทำงานนอกบ้าน มีค่าเป็น 1 และ ถ้าแม่บ้านไม่ทำงานนอกบ้าน มีค่าเป็น 0

C_1 คือ ตัวแปรหุ่น 0 และ 1 เกี่ยวกับ การมีจำนวนเด็กก่อนวัยเรียนในครัวเรือน จำนวน 1 คน, 2 คนและ 3 คนหรือมากกว่านั้น

P_1 คือ ตัวแปรหุ่น 0 และ 1 เกี่ยวกับ การมีจำนวนเด็กในวัยเรียนในครัวเรือน จำนวน 1 คน, 2 คน, 3 คนและ 4 คนหรือมากกว่านั้น

F คือ จำนวนคนทั้งหมดในครัวเรือน

O คือ ตัวแปรหุ่นของครัวเรือนที่มีเชื้อชาติอื่น โดยมีค่าเป็น 0 เมื่อครัวเรือนเป็น คนนิโกรหรือคนผิวขาว

N คือ ตัวแปรหุ่นของครัวเรือนที่มีเชื้อชาตินิโกร โดยมีค่าเป็น 0 เมื่อครัวเรือนเป็น คนผิวขาวหรือเป็นคนเชื้อชาติอื่นและมีค่าเป็น 1 เมื่อครัวเรือนเป็นคน นิโกร

e คือ error term

การประมาณค่าในงานศึกษานี้ใช้วิธี OLS ในการประมาณค่าความยืดหยุ่น และพบว่าความยืดหยุ่นของค่าใช้จ่ายมีค่าสูงสุดสำหรับครัวเรือนที่อยู่ในชนบทเมื่อเปรียบเทียบความยืดหยุ่นทางปริมาณและความยืดหยุ่นของค่าใช้จ่ายในเขตภูมิภาคเดียวกันพบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีแนวโน้มที่จะซื้ออาหารที่มีคุณภาพและการบริการที่ดีขึ้นหรือที่ราคาแพงขึ้นนั่นก็คือในทุก ๆ กรณีความยืดหยุ่นของค่าใช้จ่ายมีค่ามากกว่าความยืดหยุ่นทางปริมาณ ส่วนครัวเรือนที่มีแม่บ้านทำงานนอกบ้านทำให้มีต้นทุนค่าเสียโอกาสสูงจึงมีแนวโน้มในการบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าครัวเรือนที่มีต้นทุนค่าเสียโอกาสต่ำ ครัวเรือนที่มีเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในครัวเรือนมีแนวโน้มที่ลดจำนวนมื้อการบริโภคอาหารนอกบ้าน (คือสัมประสิทธิ์มีค่าเป็น ลบ) ผลของการเพิ่มขึ้นของเด็กก่อนวัยเรียนในครัวเรือนจะมีมากกว่าผลการเพิ่มขนาดครัวเรือน ในขณะที่ครัวเรือนที่มีเด็กในวัยเรียนค่าสัมประสิทธิ์มีทั้งบวกและลบ ทั้งนี้แล้วแต่กิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดที่ทำให้มีแนวโน้มการบริโภคนอกบ้านหรือไม่ ส่วนตัวแปรเชื้อชาตินั้นครัวเรือนนิโกรและเชื้อชาติอื่น มีแนวโน้มการบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าครัวเรือนคนผิวขาวในเขตภาคใต้และภาคตะวันตก แต่มากกว่าเล็กน้อยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือของสหรัฐอเมริกา

ส่วนตัวแปรคุณค่าเวลา (W) ในการศึกษานี้ได้คำนวณค่าจ้างของแม่บ้านที่ได้รับจากสมการค่าจ้างซึ่งขึ้นอยู่กับอายุและการศึกษาของแม่บ้าน โดยใช้ข้อมูลการสำมะโนในปี 1960 และวิธีประมาณแบบ OLS ซึ่งทำให้ความยืดหยุ่นของรายได้ประมาณจากการวัดรายได้ที่รวมคุณค่าเวลาของแม่บ้านที่ไม่ได้ทำงานลดลง 10 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเปรียบเทียบกับค่าความยืดหยุ่นของรายได้ประมาณรายได้ที่เป็นตัวเงินเพียงอย่างเดียว แต่ถ้าหากไม่ใส่ตัวแปรคุณค่าเวลาของแม่บ้านลงไปในการอุปสงค์การบริโภคอาหารนอกบ้านของการศึกษานี้จะทำให้เกิดการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ที่ bias ต่อตัวแปรอื่น ๆ ในโมเดลได้ซึ่งเป็นส่วนที่ได้รับการวิจารณ์อย่างมากแต่ก็ถือว่าเป็นการวางรากฐานเพื่องานศึกษาอื่น

Barbara J. Redman (1980) มุ่งทดสอบสมมติฐานของ Granau (เป็นผู้ขยายการวิเคราะห์เรื่องการแบ่งสรรเวลาของ Becker) ในเรื่องการแบ่งสรรเวลาของผู้หญิงต่อการใช้จ่ายซื้ออาหารนอกบ้านและอาหารที่เตรียมสำเร็จแล้ว ซึ่งสมมติฐานเหล่านั้นคือ

1. ถ้าอัตราค่าจ้างของผู้หญิงที่ทำงานเพิ่มขึ้นหรือรายได้ที่ไม่ใช่ค่าจ้างของผู้หญิงที่ไม่

ได้ทำงาน (รวมทั้งรายได้ของสามี) เพิ่มขึ้นทำให้เวลาที่ผู้หญิงใช้เพื่อการทำงานบ้านจะลดลง

2. ถ้าเด็กอายุเพิ่มขึ้นทำให้เวลาที่ผู้หญิงต้องใช้ในการดูแลลูกลดลงและเวลาที่ทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น

3. เวลาของผู้หญิงที่ทำงานบ้านมีความสัมพันธ์เป็นลบ กับระดับการศึกษา

4. ในกลุ่มผู้หญิงทำงาน อายุมีความสัมพันธ์เป็นบวกกับเวลาที่ทำงานบ้านและพักผ่อน และมีความสัมพันธ์เป็นลบ กับเวลาที่ทำงานนอกบ้าน

ในกลุ่มผู้หญิงที่ไม่ได้ทำงาน อายุมีความสัมพันธ์เป็นลบ กับเวลาที่ทำงานบ้าน งานศึกษาของ Redman มีความแตกต่างจากงานของ Prochaska และ Schrimper ในหลาย ๆ ด้านก็คือ งานของ Prochaska และ Schrimper ได้รวมเอาตัวแปรรายได้ของครัวเรือน, ขนาดของครัวเรือน, เชื้อชาติ, ภูมิภาคและเขตที่อยู่ (เมือง, ชนบทและฟาร์ม) ไว้เป็นตัวแปรอธิบายเพื่อวัดต้นทุนค่าเสียโอกาสเวลาของแม่บ้านและพบว่า ต้นทุนค่าเสียโอกาสเวลาของแม่บ้าน เป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่ออุปสงค์การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารนอกบ้าน ในขณะที่งานของ Redman ได้รวมตัวแปรอายุและการศึกษาของผู้หญิงเข้ามาในโมเดลอย่างชัดเจน และยังใส่ตัวแปรหุ่น เพื่อจำแนกระหว่างการทำงานหรือไม่ทำงานของแม่บ้าน อย่างไรก็ตาม โมเดลของ Redman ก็ได้คำนวณคุณค่าเวลาอย่างชัดเจนเหมือนงานของ Prochaska และ Schrimper ส่วนผลการศึกษาของ Redman ใช้วิธี OLS และแบ่งสมการออกเป็นสมการสำหรับอาหารที่บริโภคนอกบ้านและสมการสำหรับอาหารที่เตรียมสำเร็จแล้ว พบว่ากรณีอาหารที่บริโภคนอกบ้าน รายได้ของครัวเรือนมีผลเป็นบวก ในขณะที่ขนาดครัวเรือนมีผลเป็นลบ ต่อการบริโภคอาหารนอกบ้าน ส่วนครัวเรือนที่มีเด็กก่อนวัยเรียนมีค่าสัมประสิทธิ์ที่เป็นลบมากกว่าในครัวเรือนอื่น แสดงว่ามีการบริโภคนอกบ้านน้อยกว่าครัวเรือนอื่น สำหรับครัวเรือนที่มีผู้หญิงอายุมากจะมีนัยสำคัญต่อการบริโภคอาหารนอกบ้านน้อยกว่าครัวเรือนที่มีผู้หญิงอายุน้อย แต่ครัวเรือนที่ภรรยาทำงาน ไม่มีนัยสำคัญต่อการบริโภคอาหารนอกบ้าน เลยทั้งนี้เนื่องจากตัวแปรนี้เป็นตัวแปรเกี่ยวกับผู้หญิงที่แต่งงานแล้วแต่ข้อมูลที่ได้มามีผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานถึง 35 เปอร์เซ็นต์จึงทำให้เกิดปัญหา intercorrelation ระหว่างตัวแปรภรรยาที่ทำงานแล้วและรายได้ของครัวเรือนอันอาจทำให้เกิดไม่มีนัยสำคัญได้ ครัวเรือนที่อยู่ในเขตเมืองบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าค่าเฉลี่ย ในขณะที่

ที่ครัวเรือนในชนบทมีการบริโภคอาหารนอกบ้านต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

ส่วนกรณีอาหารที่เตรียมสำเร็จ ตัวแปรรายได้ของครัวเรือน การทำงานของภรรยา ขนาดครัวเรือน อายุของเด็ก และอายุของผู้หญิงมีผลเป็นบวก ต่อการบริโภคอาหารที่เตรียมสำเร็จ คนผิวดำมีนัยสำคัญต่ออาหารที่เตรียมสำเร็จน้อยกว่า นั่นแสดงว่าคนผิวดำมีการบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Prochaska และ Schrimper ส่วนผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงมีค่าเป็นลบต่อการบริโภคอาหารที่เตรียมสำเร็จ ในขณะที่เดียวกันกลับไม่มีนัยสำคัญต่อการบริโภคอาหารนอกบ้านเลยซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการศึกษาแล้วมักจะคำนึงถึงการโภชนาการมากขึ้นจึงต้องเลือกดูส่วนประกอบมากกว่าที่จะซื้อแบบเตรียมสำเร็จ

งานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่มีแนวการศึกษาที่คล้ายคลึงกับงานของ Redman คืองานของ Jean Kinsey (1983) ซึ่งได้ทดสอบผลของรายได้จากแหล่งต่าง ๆ ของครัวเรือนรวมทั้งรายได้ที่ได้จากการทำงานของภรรยา และเด็กที่ทำงานเต็มเวลาและบางเวลาที่มีต่อ marginal propensity to consume ของการบริโภคอาหารนอกบ้าน โดยข้อมูลที่ใช้จะเลือกเฉพาะครัวเรือนที่มีการแต่งงานแล้วเท่านั้นและได้ใส่ตัวแปรหุ่นเพื่อทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างภรรยาที่ทำงาน (เต็มเวลาหรือบางเวลา) และภรรยาที่ไม่ได้ทำงานส่วนวิธีที่ใช้ประมาณใช้วิธี Tobit

$$* FAFH = f(Y_h, T_w^f Y_f, Y_{ch}, Y_{tr}, Y_i, S, R)$$

โดยที่

* FAFH คือ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้าน

Y_h คือ รายได้จากการทำงานของสามี

$T_w^f Y_f$ คือ รายได้จากการทำงานของภรรยาที่ทำงานโดยที่ T_w^f มีค่าเป็น 1 ถ้าภรรยาทำงานเต็มเวลา (>1,800 ชั่วโมงต่อปี) และ T_w^f มีค่าเป็น 0 ถ้าภรรยาทำงานบางเวลา (<1,800 ชั่วโมงต่อปี)

Y_{ch} คือ รายได้จากการทำงานของเด็ก

Y_{tr} คือ รายได้เงินโอนรวมทั้งเงินช่วยเหลือเด็กในครอบครัว, เงินประกันสังคม, เงินบำนาญ, เงินช่วยเหลือจากญาติ ฯลฯ

- Y_1 คือ รายได้ที่เป็นทรัพย์สินของสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด
- S คือ จำนวนของstandard person ต่อครัวเรือน, $S = FN/(FN/P)$
โดยที่ FN คือ มูลค่าความต้องการอาหารของครัวเรือนที่ใช้ปี 1978
เป็นปีฐาน
- P คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- R คือ เชื้อชาติ โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อสมาชิกครัวเรือนเป็นคนผิวขาวและมีค่า
เป็น 0 เมื่อสมาชิกครัวเรือนไม่ใช่คนผิวขาว

จากผลการศึกษาพบว่า รายได้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งหมดยกเว้นจากการทำงานของภรรยาที่ทำงานเต็มเวลาได้ทำให้ค่า mpc (marginal propensity to consume) ของการบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่า mpc ของการบริโภคอาหารนอกบ้านที่درายได้จากการทำงานของสามี คนผิวขาวมีการใช้จ่ายเพื่อบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าและมีค่า mpc ของการบริโภคอาหารนอกบ้านสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ใช่คนผิวขาว ส่วนค่าความยืดหยุ่นของการที่จะบริโภคอาหารนอกบ้าน จุดสูงสุดของครัวเรือนคนผิวขาวคือ 0.18 อยู่ในช่วงรายได้ \$21,000 - \$24,000 ในขณะที่ครัวเรือนที่ไม่ใช่คนผิวขาวจุดสูงสุดคือ 0.30 อยู่ในช่วงรายได้ \$9,000 - \$12,000 นั้นแสดงว่า ครัวเรือนที่ไม่ใช่คนผิวขาว มีแนวโน้มที่บริโภคอาหารนอกบ้านเร็วกว่าครัวเรือนคนผิวขาว ณ ระดับรายได้ที่ต่ำกว่า ซึ่งอาจดูได้จาก ความยืดหยุ่นของรายได้ต่อการบริโภคอาหารนอกบ้านที่ค่าของครัวเรือนคนผิวขาวต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่ใช่คนผิวขาว

งานศึกษาที่ได้วัดคุณค่าเวลาอย่างชัดเจนอีกชิ้นหนึ่ง คือ งานของ Vicki A. McCracken และ Jon A. Brandt (1987) ได้ศึกษาเรื่องการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือน: ค่าใช้จ่ายทั้งหมดและแหล่งในการบริโภค โดยแหล่งในการบริโภคที่ศึกษาคือแหล่งการบริโภคที่เป็นแหล่งพาณิชย์ อันได้แก่ ภัตตาคาร, แหล่ง fastfood และแหล่งพาณิชย์อื่น โดยไม่รวมแหล่งที่ไม่เป็นพาณิชย์ เช่น โรงเรียน ที่ทำงานและบ้านแต่ละคนสมมติฐานของการศึกษาคือ

1. ถ้าคุณค่าเวลาของครัวเรือนเพิ่มขึ้น จะเพิ่มการใช้จ่ายที่แหล่ง fastfood มากกว่าที่ภัตตาคาร

2. ครัวเรือที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจะบริโภคที่ภัตตาคารมากกว่าที่แหล่ง fastfood
3. ขนาดคริวเรือและส่วนประกอบคริวเรือ ก่อให้เกิดการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารนอกบ้านต่างกันตามแหล่งในการบริโภค

โมเดลการใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านของคริวเรือของ Mc Cracken และ Brandt คือ

$$EXP_{jk} = f(Y_j, W_j, ED_j, AGE_j, DAY_j, RE_j, UR_j, RACE_j, HS_j, EMP_j)$$

โดยที่

EXP_{jk} คือ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านของคริวเรือที่ j ในแหล่งอาหารที่ k

Y_j คือ รายได้ของคริวเรือที่เป็นรายได้ก่อนหักภาษีของคริวเรือในปีก่อน

W_j คือ คุณค่าเวลาของคริวเรือ ที่วัดจากค่าจ้างที่อาจเป็นไปได้ของหัวหน้าคริวเรือที่รับผิดชอบต่อการเตรียมอาหารของคริวเรือโดยวิธี Two-stage

ED_j คือ จำนวนปีที่ศึกษาของหัวหน้าคริวเรือ

AGE_j คือ อายุของหัวหน้าคริวเรือ

DAY_j คือ เวลาเป็นสัปดาห์ที่สมาชิกคริวเรือบริโภคอาหารนอกบ้าน

RE_j คือ ภูมิภาคที่คริวเรืออยู่

UR_j คือ แหล่งที่ตั้งของคริวเรือ (เขตเมืองหลวง, ไม่ใช่เมืองหลวง)

$RACE_j$ คือ เชื้อชาติ โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อคริวเรือไม่ใช่คนผิวขาว และมีค่าเป็น 0 เมื่อคริวเรือเป็นคนผิวขาว

HS_j คือ ขนาดและส่วนประกอบของคริวเรือ

EMP_j คือ สถานภาพการทำงานของคริวเรือ สำหรับ dual-headed households ตัวแปรนี้หมายถึง หัวหน้าคริวเรือที่เป็นผู้ชาย

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ประมาณ 43 เปอร์เซนต์ของคริวเรือตัวอย่างที่ไม่มีการบริโภคอาหารนอกบ้านในช่วงเวลาที่สำรวจดังนั้นการคำนวณจึงใช้วิธี Tobit เพราะหากใช้วิธี

OLS แล้วอาจทำให้เกิดการ bias ได้ และหากนำเอาครัวเรือนที่ไม่มีการบริโภคอาหารนอกบ้านออก ทำให้เกิดปัญหา consistency ทั้งยังเป็น การลดประสิทธิภาพการประมาณอีกด้วย เนื่องจากขนาดตัวอย่างจะเล็กลง ส่วนผลการศึกษาเป็นดังนี้คือ การประมาณค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการบริโภคอาหารนอกบ้านนั้นพบว่า ตัวแปรอายุ สถานภาพการปลดเกษียณของหัวหน้าครัวเรือน ครัวเรือนคนผิวขาว และช่วงที่สังเกตอยู่ในช่วงกลางสัปดาห์มีผลเป็นลบ ต่อการใช้จ่ายทั้งหมด ในการบริโภคอาหารนอกบ้านซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า ครัวเรือนที่เวลามีคุณค่ามากจะ บริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าเพื่อประหยัดเวลา การวิเคราะห์เรื่องการใช้จ่ายทั้งหมดเพื่อ บริโภคอาหารนอกบ้านนี้ คล้ายคลึงกับงานศึกษาอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกัน ในแง่ปัจจัยรายได้และ แหล่งที่ตั้งของครัวเรือนแต่ที่ต่างกันก็คือ เรื่องคุณค่าเวลาของครัวเรือนที่มีวิธีการศึกษาที่ต่างกัน

การประมาณค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านตามแหล่งอาหารผลลัพธ์ คือ ถ้า รายได้เพิ่มขึ้นจะทำให้มีการเพิ่มการบริโภคที่ภัตตาคารและแหล่งพาณิชย์อื่นมากกว่าแหล่ง fast-food ในทางตรงกันข้าม ถ้าคุณค่าเวลาเพิ่มขึ้นจะทำให้มีการเพิ่มการบริโภคที่แหล่ง fastfood และแหล่งพาณิชย์อื่นมากกว่าที่ภัตตาคาร ส่วนในการแยกความยืดหยุ่น เป็นการชี้ให้เห็นความ สำคัญของความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของตัวแปรครัวเรือน รายได้และคุณค่าเวลา ซึ่งผล ของความยืดหยุ่นเหล่านั้นแปรผันไปตามแหล่งอาหารที่บริโภค

2.2.2 การศึกษาการบริโภคอาหารนอกบ้านโดยไม่มีตัวแปรคุณค่าเวลา

งานศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาโดยดูตัวแปรทางสังคม ประชากรและเศรษฐกิจของ ผู้บริโภค ซึ่งส่วนใหญ่จะศึกษาในเรื่องที่คล้ายคลึงกับกลุ่มแรกเพียงแต่ไม่ได้คำนึงถึงเรื่อง คุณค่า เวลาเข้ามาด้วยเท่านั้น ดังเช่น งานของ Benjamin Sexauer (1979) ที่ศึกษาเรื่องผล การเปลี่ยนแปลงทางประชากร และการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้ที่มีต่อการใช้จ่ายเพื่อ บริโภคอาหารนอกบ้าน โดยทำการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของครัวเรือน เช่น อายุ, เพศ, การศึกษา และสถานภาพการทำงานของสมาชิกในครัวเรือนและวิเคราะห์ผลการ เปลี่ยนแปลงทางประชากร และการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้ต่อการใช้จ่ายเพื่อบริโภค

อาหารนอกบ้านแยกกลุ่มประชากรออกเป็น 40 subgroup ใช้ข้อมูลการสำรวจการใช้จ่ายและรายได้ของผู้บริโภคชาวอเมริกาในปี 1960-61 และในปี 1973-74 โดยใช้ปี 1973-74 เป็นปีฐานแต่ข้อมูลของทั้งสองช่วง มีการจำกัดความของค่าว่าการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคนอกบ้านที่ต่างกัน ดังนั้นผลที่ใช้ข้อมูลจากทั้งสองชุดจึงไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ วิธีการศึกษาคือเลือกตัวแปรมา 6 ตัว คือ ขนาดครัวเรือน, อายุ, เพศ, ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน, เขตที่อยู่, การมีงานทำของภรรยาแล้วมาทำ regression แบบ OLS เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารนอกบ้านและตัวแปรทางสังคม ประชากร เพื่อดูถึงนัยสำคัญของตัวแปรต่างๆ เหล่านี้จากผลการศึกษาพบว่า 22.3 เปอร์เซ็นต์ของการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายเพื่อบริโภคอาหารนอกบ้านรวม โดยเฉลี่ยถูกอธิบายได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร อันได้แก่ ขนาดและส่วนประกอบของครัวเรือนและการทำงานของภรรยา นั่นคือครัวเรือนที่มีการแต่งงานแล้ว และภรรยาไม่ได้ทำงานนอกบ้านจะใช้จ่ายค่าอาหารในจำนวนที่ใกล้เคียงกับครัวเรือนที่มีภรรยาทำงานนอกบ้าน แต่ว่าครัวเรือนที่มีภรรยาที่ทำงานนอกบ้านจะมีการบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่า อย่างไรก็ตามครัวเรือนที่มีภรรยาที่ทำงาน ค่า mpc ของการบริโภคอาหารนอกบ้านก็ไม่ได้เพิ่มขึ้นและยังพบว่าผลการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้นั้นน้อยมาก

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารนอกบ้านที่ใช้ข้อมูลของครัวเรือนไทยมีเพียงงานของ ดิเรก ภัทมนิวัฒน์ (2533) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อคำนวณค่าความน่าจะเป็นของการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนอกบ้านของครัวเรือน โดยใช้ข้อมูลการสำรวจครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2529 และใช้วิธีการประมาณ Probit เปรียบเทียบกับวิธี Logit และเสนอผลการประมาณ Engel Curve โดยวิธี Two-stage จากการศึกษาพบว่า เมื่อเปรียบเทียบผลความน่าจะเป็นจากสมการ Probit และ Logit พบว่าไม่มีข้อแตกต่างกันในเรื่องเครื่องหมายของค่าสัมประสิทธิ์และผลลัพธ์คือ ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายเพื่อบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนอกบ้านคือ ลักษณะชุมชน ครัวเรือนในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลทำให้ครัวเรือนมีความน่าจะเป็นในการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนอกบ้านสูงกว่าครัวเรือนในชนบทอย่างมีนัย

สำคัญนอกจากนี้ยังพบอีกว่า ในเขตกรุงเทพฯ และภาคเหนือมีค่าความน่าจะเป็นในการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนอกบ้านมากกว่าครัวเรือนในภาคอื่น ๆ นอกจากนั้นการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนอกบ้านยังแปรผกผันกับอายุของหัวหน้าครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นหญิง ค่าความน่าจะเป็นของการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนอกบ้านมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นชาย และหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเป็นนักวิชาชีพ (professionals) มีค่าความน่าจะเป็นของการบริโภคนอกบ้านสูงสุดแต่อย่างไรก็ตามผลจากสมการ Logit มีความแม่นยำกว่าสมการ Probit ส่วนผลการประมาณ Engel Curve พอสรุปได้ดังนี้ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของการใช้จ่ายเพื่อบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนอกบ้านต่อรายได้เท่ากับ 3.4 - 3.8 และเมื่อขนาดครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 คน ทำให้รายจ่ายบริโภคนอกบ้านเพิ่มขึ้น 24 - 28 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน และครัวเรือนในเขตเทศบาลและกรุงเทพฯ มีแนวโน้มใช้จ่ายบริโภคนอกบ้านสูงกว่าครัวเรือนในชนบทประมาณ 450 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน ณ ระดับรายได้เท่ากัน ซึ่งงานดังกล่าวก็ยังมีปัญหาหลายอย่าง ได้แก่ การละลายตัวแปรอื่นนอกเหนือจากตัวแปรรายได้ เช่น หน้าที่การงาน อายุ สุขภาพอนามัยหรือสภาพทางสังคมของผู้บริโภค ซึ่งอาจเป็นตัวกำหนดการบริโภคของผู้บริโภคก็ได้

ผลงานทั้งหมดที่กล่าวมานี้ได้ข้อสรุปที่ตรงกับและสอดคล้องกันหลายประการคือ ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคอาหารนอกบ้านในงานการศึกษาทั้ง 2 รูปแบบ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน การมีเด็กในวัยก่อนเรียน เขตที่อยู่อาศัย เชื้อชาติของครัวเรือน ซึ่งสามารถแยกกล่าวได้ดังนี้คือ

ตัวแปรขนาดครัวเรือน มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นลบ ต่อการบริโภคอาหารนอกบ้าน เนื่องจากครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมเป็นภาระต่อหัวหน้าครัวเรือนและทำให้มีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูมาก จึงมีการบริโภคอาหารนอกบ้านน้อยลง

ตัวแปรเด็กในวัยก่อนเรียน มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นลบ ต่อการบริโภคอาหารนอกบ้าน ทั้งนี้เนื่องจาก การมีเด็กในวัยก่อนเรียนในครัวเรือนทำให้ผู้ที่เป็นมารดาต้องเลี้ยงดู และไม่สามารถจะออกไปทำงานนอกบ้านได้จึงทำให้มีการบริโภคอาหารนอกบ้านน้อยลงแต่ถ้าเด็กมีอายุเพิ่มขึ้นจนสามารถเข้าโรงเรียนได้ทำให้ผู้ที่เป็นมารดาใช้เวลาในการดูแลลดลง และเวลาที่จะ

ทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้นจึงมีการใช้จ่ายเพื่อบริโภคอาหารนอกบ้านเพิ่มขึ้น

ตัวแปรเขตที่อยู่อาศัย พบว่า คริวเรือนที่อยู่ในเขตเมืองมีการใช้จ่ายเพื่อบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าคริวเรือนที่อยู่อาศัยในเขตชนบท ทั้งนี้เนื่องจาก ในเมืองมีแหล่งบริโภคมากกว่าในชนบท

ตัวแปรเชื้อชาติของคริวเรือน พบว่า คริวเรือนที่เป็นนิโกรมีการบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าคริวเรือนเชื้อชาติอื่น

ส่วนในโมเดลที่ศึกษาเรื่องคุณค่าเวลา พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคอาหาร ได้แก่ ตัวแปรคุณค่าเวลา ซึ่งในงานแต่ละชิ้นก็วัดคุณค่าเวลาไม่เหมือนกัน แต่ก็เป็นการศึกษาถึงค่าเสียโอกาสของเวลา ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ถ้าคริวเรือนได้มีต้นทุนค่าเสียโอกาสสูงจะทำให้มีการบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าคริวเรือนที่มีต้นทุนค่าเสียโอกาสต่ำกว่า

2.2 ระเบียบวิธีการศึกษา

2.2.1 ข้อสมมติฐาน

ในการศึกษานี้มีข้อสมมติฐานตั้งขึ้นคือ

- (1) คริวเรือนที่มีรายได้สูง มีแนวโน้มของการบริโภคอาหารนอกบ้านสูง
- (2) คริวเรือนที่มีหัวหน้าคริวเรือนเป็นชาย มีแนวโน้มที่จะบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าคริวเรือนที่มีหัวหน้าคริวเรือนเป็นหญิง
- (3) คริวเรือนที่มีหัวหน้าคริวเรือนทำงานนอกบ้าน มีแนวโน้มที่จะบริโภคอาหารนอกบ้านมากกว่าคริวเรือนที่มีหัวหน้าคริวเรือนที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน

2.2.2 แนวคิดและกรอบทางทฤษฎี

(ก) กรอบทางทฤษฎี

การศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคนของผู้บริโภค สามารถศึกษาได้ทั้งในแง่ของเศรษฐศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ทางด้านเศรษฐศาสตร์ มีการศึกษาโดยเน้นว่าผู้บริโภคมีการปฏิบัติอย่างไรมากกว่าที่จะศึกษาว่าทำไมผู้บริโภคจึงปฏิบัติเช่นนั้น (ธงชัย สันติวงศ์, 2527) จากการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคเท่าที่ผ่านมา เป็นการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อรูปแบบการบริโภคของผู้บริโภค เช่น งานของ Fred J. Prochaska and R.A. Schrimper (1973), Benjamin Sexauer (1979), Barbara J. Redman (1980), Jean Kinsey (1983), Vicki A. McCracken and Jon A. Brandt (1987) เป็นต้น โดยที่รูปแบบของโมเดลการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค เป็นดังนี้คือ

$$C = f(Y_n, Y_1, H_n, T_n)$$

โดยที่

C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือน (ตามเวลาที่กำหนด)

Y_n คือ รายได้ของครัวเรือนที่ได้จากการทำงานของคนในครัวเรือน

H_n คือ รายได้ของครัวเรือนที่ได้จากแหล่งอื่นที่ไม่ใช่การทำงาน เช่น เงินประกัน

สังคม เป็นต้น

H_n คือ ขนาดครัวเรือน (หรืออาจเป็นอายุ หรือเพศ ของคนในครัวเรือน)

T_n คือ รสนิยมของครัวเรือน (ที่วัดได้ด้วยการศึกษา, ภูมิภาค, เชื้อชาติ และอายุของคนในครัวเรือน)

จากการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคดังกล่าวมุ่งศึกษาถึงอิทธิพลในด้านต่าง ๆ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ ประชากร ทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ฯลฯ ที่กระทบต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งคำจำกัดความของพฤติกรรมผู้บริโภคหมายถึง การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดหาให้ได้มาและการใช้สินค้าและบริการทางเศรษฐกิจ รวมทั้งกระบวนการต่าง ๆ ของการตัดสินใจซึ่งมีก่อนอยู่แล้ว และมีส่วนในการกระทำดังกล่าว (Engel, et al., 1968) จากคำจำกัดความที่กล่าวมากระบวนการตัดสินใจที่มีมาก่อนแล้วหมายความว่า ลักษณะ

การแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้บริโภค ในขณะที่ใดขณะหนึ่งนั้น ผู้บริโภคอาจจะมีกระบวนการทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาต่าง ๆ ที่มีส่วนในการสร้างสมและขัดเกลาทัศนคติและค่านิยมของผู้บริโภคอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นสิ่งที่มีมาก่อนแล้วนั้นจะมีส่วนและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ (จินตนาทองธรรมชาติ, 2533) นอกจากนี้แล้วอิทธิพลจากความต้องการของผู้บริโภคตลอดจนสภาพแวดล้อมอาจมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของการซื้อของผู้บริโภค ผู้บริโภคแต่ละคนย่อมมีเหตุผลในการแสดงพฤติกรรมการซื้อที่แตกต่างกันทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับ ความเชื่อ ประสบการณ์และความรู้สึกที่เป็นของตนเองหรืออิทธิพลจากแหล่งอื่น ๆ อีก เช่น เพื่อน ครอบครัว เป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้คือ (ปราณีคุณเจริญไพศาล, 2532)

1. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (cultural factors)

โดยทั่วไปแล้ว ผู้บริโภคจะมีพฤติกรรมการซื้ออย่างไรมักขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี นิสัย และความสามารถที่บุคคลได้รับในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น ถ้าหากวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปก็ก่อให้เกิดแบบแผนการอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการใหม่ ๆ เกิดขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ในบ้านและครอบครัว ภรรยาทำงานนอกบ้านมากขึ้น เวลาที่พ่อแม่ให้กับบุตรมีน้อยลงทำให้อิทธิพลของครอบครัวต่อการดำเนินชีวิตลดลงสังคมเพื่อร่วมงานที่มีบทบาทมากขึ้น

2. ปัจจัยด้านสังคม (social factors)

คนแต่ละคนในสังคมย่อมจะเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น โดยที่อาจรู้ตัวหรือไม่ก็ตามซึ่งบุคคลที่ผู้บริโภคเกี่ยวข้องด้วยจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขาทั้งทางบวกและทางลบ ได้แก่ เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงานหรือกลุ่มคนที่อยากเอาแบบอย่างและที่สำคัญที่สุดก็คือ ครอบครัว ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่เล็กที่สุดแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ (perception) ของคนมากที่สุดสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวจะมีส่วนร่วมในพฤติกรรมการซื้อสินค้าแต่ละชนิดต่างกัน

3. ปัจจัยด้านบุคคล (personal factors)

รูปแบบในการบริโภคของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ตามปัจจัยทางด้านบุคคลของแต่ละ

ละคนซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านประชากรส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ เพศ เป็นต้น และ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ อาชีพ ทรัพย์สิน เป็นต้น บุคคลในครอบครัวเดียวกันอาจมีการบริโภคที่แตกต่างกันได้หากมีลักษณะของแต่ละบุคคลที่ต่างกัน

4. ปัจจัยด้านจิตวิทยา (psychological factors)

ตัวแปรเชิงจิตวิทยาที่มีผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค เช่น การได้รับแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นที่เกิดภายในตัวบุคคลหรือเกิดจากสภาพแวดล้อม (ทฤษฎีที่อธิบายเรื่องแรงจูงใจ คือ ทฤษฎีของ Freud, Maslow และ Herzberg) เมื่อได้รับแรงจูงแล้วผู้บริโภคจะแสดงพฤติกรรมอย่างไรขึ้นอยู่กับความรู้ที่แต่ละคนได้สั่งสมมา นอกจากนั้นยังรวมถึงการเรียนรู้ ความเชื่อ และทัศนคติของผู้บริโภคด้วย

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคที่ต่างกันทำให้มีรูปแบบการบริโภคที่ไม่เหมือนกันซึ่ง Alfred Marshall ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคและพบว่าในการตัดสินใจซื้อแต่ละครั้งนั้นผู้บริโภคจะพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการซื้อมากกว่าสิ่งอื่น ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการที่เขาสนใจและสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ตัวผู้บริโภคเองมากที่สุด และการตัดสินใจซื้อแต่ละครั้งผู้บริโภคจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบด้วยเหตุและผล (สุวัฒนา วงษ์กะพันธ์, 2522)

(ข) แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือนในเขตเมืองเชียงใหม่ เป็นการศึกษามุ่งจะให้ทราบถึง แบบแผนการใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือนในเขตเมืองเชียงใหม่ว่ามีปัจจัยใดเป็นตัวกำหนด โดยจะใช้ตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมส่วนตัวของหัวหน้าครัวเรือนและของครัวเรือนเป็นตัวแปรอิสระทำการอธิบายพฤติกรรมการบริโภคของครัวเรือน โดยแบ่งตัวแปรต่างๆ ออกได้ดังนี้คือ

1. ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ

1.1 รายได้ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือนโดยใช้รายได้ที่นำไปจับจ่ายใช้สอยได้

(disposable income)

2. ตัวแปรด้านสังคม

2.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนต้องเลี้ยงดู

2.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้

3. ตัวแปรด้านบุคคล

3.1 อายุ ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน

3.2 การศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

แบบจำลองที่ใช้วิเคราะห์การใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือน

เป็นดังนี้

$$EXP_1 = a_0 + a_1 Y + a_2 ED + a_3 AGE + a_4 H + a_5 H_Y + u$$

โดยที่

EXP_1 คือ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านของหัวหน้าครัวเรือนต่อสัปดาห์

a_0 คือ intercept

Y คือ รายได้ของครัวเรือนที่เป็นรายได้ที่ใช้จ่ายได้จริงต่อสัปดาห์ (disposable income)

ED คือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยดูจากจำนวนปีที่ได้รับการศึกษา

AGE คือ อายุของหัวหน้าครัวเรือน

H คือ ภาระการเลี้ยงดูของหัวหน้าครัวเรือน โดยดูจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนต้องเลี้ยงดู

H_Y คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้

u คือ ค่าความคลาดเคลื่อน (unexpected error)

การประมาณค่าแบบจำลองในการศึกษาค้างนี้ ใช้วิธี Ordinary Least Square

โดยแบ่งสมการออกเป็น 4 สมการ

สมการที่ 1 สมการสำหรับกลุ่มที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายและทำงานนอกบ้าน

สมการที่ 2 สมการสำหรับกลุ่มที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชายแต่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน

สมการที่ 3 สมการสำหรับกลุ่มที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงและทำงานนอกบ้าน

สมการที่ 4 สมการสำหรับกลุ่มที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงแต่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน

2.2.3 นิยามศัพท์

ครัวเรือน (household) หมายถึง ครัวเรือนส่วนบุคคลที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 1 คน ขึ้นไปมาอยู่รวมกันและอุปโภคบริโภคสิ่งจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกันโดยบุคคลเหล่านี้อาจจะเป็น สามี ภรรยา หรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรืออาศัยอยู่ร่วมกันและมีการยกย่องให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือน

เขตเมืองเชียงใหม่ ในการศึกษาหมายถึง เขตเทศบาลเชียงใหม่

อาหาร หมายถึง อาหารและเครื่องดื่มรวมถึงชา กาแฟ นม ฯลฯ ยกเว้น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ยาสูบและหมากพลู

รายได้ที่จับจ่ายใช้สอยได้ (disposable income) หมายถึง รายได้ส่วนบุคคลหลังจากหักภาษี และเงินผูกพันที่ต้องจ่ายให้กับรัฐไม่ว่ากรณีใด ๆ ออก แล้วเป็นเงินที่ผู้บริโภคสามารถใช้สอยได้ตามความพอใจ เช่น จ่ายเพื่อการบริโภคหรือเป็นเงินออม

2.2.4 ขอบเขตการศึกษา

เพื่อให้การศึกษาอยู่ในขอบเขตที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ จึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้เฉพาะ ครัวเรือนผู้บริโภครายครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่เท่านั้น และใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนผู้บริโภค เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านในรอบ 1 สัปดาห์ที่ผ่านมาของครัวเรือน

2.2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ดังต่อไปนี้
ข้อมูลปฐมภูมิ การศึกษานี้ใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง (cross-sectional data) ซึ่งได้จากการรวบรวมภาคสนามทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการ

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีโอกาสถูกเลือกศึกษาโดยเท่าเทียมกัน จึงทำการ
 ลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างจากลักษณะ
 การประกอบอาชีพและเพศของหัวหน้าครัวเรือน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายและทำงานนอกบ้าน 60 ครัวเรือน

ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายแต่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน 60 ครัวเรือน

ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงและทำงานนอกบ้าน 60 ครัวเรือน

ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงแต่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน 60 ครัวเรือน

จุดประสงค์ในการเลือกเก็บข้อมูลลักษณะนี้ก็เพื่อ ต้องการเปรียบเทียบพฤติกรรมการ
 บริโภคของกลุ่มต่าง ๆ ว่ามีลักษณะที่แตกต่างกันหรือไม่

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานศึกษาวิจัย และบทความ
 ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีผู้จัดทำไว้